

prima acie, id est, Deciana persecutione vulnerati, A postea, id est, secundo prælio vincant, addit eorum pares, hoc est, in eodem crimine lapsus sui adhuc constitutos, nec ad pœnitentiam admittendos a Novatianis iudicari. Nondum ergo auctor hujus operis pacem concesserat his qui sub Decio lapsi fuerant. Non enim de aliis loquitur: pares illos vocat eorum, qui primo prælio victi, in secundo victores fuerant: ait eos post longam temporum seriem agentes pœnas dare, et adhuc usque constitutos in eodem crimine lapsus, quod alii martyrio exiaverant. At Cyprianus, instante Galli et Volusiani persecutione, lapsos, qui a primo lapsus die pœnitentiam egerant, in dominicam gregem collegerat, ac eis Christi sanguinem dederat, ut illos ad suum pro Christo fundendum armarret (1). Hactenus vir doctissimus (2) Prudentius B Maranus, ex congregatione Sancti Mauri. Observat reverendissimus Remigius Ceillierius (3), auctorem hunc anonymum, vivente adhuc Novatiano (4), contra eundem hoc opusculum exarasse anno circiter 255. Jesu Christi quo schisma Fellicissimi propemodum jam compressum atque extinctum erat.

Impugnat hoc suo in libello anonymus rigorem Novatiani, eique adhærentium 1. Illis ante oculos ponendo, quod sine injustitiæ crimine non possent recusare admissionem ad pœnitentiam plerisque lapsorum, qui eam postulabant, cum plurimi ex iis qui in persecutione Decii lapsi erant, in Galli persecutione invicti steterint, et sanguinem suum, et vitam pro Christo Jesu fundere non metuerint (5). 2. Eos auctoritate sacrarum litterarum convincendo, C quod Deus infinite misericors sit, paratus semper vere pœnitentibus peccatorum veniam indulgendi (6). 3. Confutando eorum argumenta ex sacris lit-

land., et inter Cypr., 17; edit. Brem., et Venet. pag. 775.

(1) Conferantur quæ tomo xi. *Histor. Theolog. crit.* a pag. 360 — 365. de tractatus hujus auctore differimus.

(2) Maran., *Vita S. Cypriani*, cap. 35, pag. 127, edit. Paris, 1726; et venet., 1758, 118, et seq.

(3) Ceillier, *Hist. Génér. des Auct.*, tom. iii, chap. 1er, art. 4, § 2, n. 4, pag. 155.

(4) In qua domo, si perseverasses, Novatiane, vas forsitan pretiosum fuisses; sed nunc te in paleas, et stipulam conversum nec intelligis, nec plangis: *Anonym.*, cap. 1, apud Galland., pag. 371, et inter Cy- D 2, art. 3, pag. 42 - 44.

teris desumpta, queis rigorem suum colorabant (7). Allegat hic anonymus Apocalypsin sub nomine Joannis; sed non dicit expresse, esse Joannis Evangelistæ (8). Scribit idem anonymus hoc suo in tractatu (9) « Novatianum aliorum delicta, dum in Ecclesia esset, ut sua propria flevisse. » Sed mirum est, unde hanc sibi humanitatis et diligentie in lapsis curandis laudem comparaverit. Videtur repugnare Cornelii testimonium, qui Novatianum in persecutione Decii fratribus auxilio indigentibus succurrere noluisse testatur apud Eusebium (10). Sed forte hæc humanitatis existimatio ad Novatianum pervenit ex præclarissimis cleri Romani literis inter Cyprianicas xxxi, quæ a Novatiano scriptæ in totum orbem missæ fuerunt, teste Cypriano epistola 1 et 11. Verum de hoc vide quæ alibi disseruimus, ubi de Novatiani epistola Romani cleri nomine scripta, verba fecimus (11).

Tractatum hunc primus inter Cyprianica nota opera evulgavit Erasmus anno 1520, Basileæ. Eruditus notis illustravit editor oxoniensis eundem quas postea prætermisit Maurinus editor, anno 1726, sed denuo subjunxit Gallandius, sua in Bibliotheca veterum Patrum, tomo iii, a pag. 371-376. — LUMPER.

priani opp., edit. Brem., pag. 16; edit. Venet., pag. 771 et 772.

(5) Anonym., apud Galland., pag. 372, § 6, edit. Brem., pag. 17; et Venet., p. 775.

(6) Id., apud Galland., capp. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 et 18; a pag. 373, 376; et inter Cypr. opp., edit. Brem., pag. 18-21; et Venet., a pag. 776-785.

(7) Id., apud Galland., cap. 7, pag. 372 et seqq.; inter Cypr. opp. edit. Brem., pag. 18 et seq.; Venet., pag. 775.

(8) *Audi in Apocalypsi dominicam vocem: justis te objurgationibus increpantem.* Anonym., cap. 2, pag. 371, apud Galland., conf. Apocal., iii, 17. *Sicut Apocalypsis docet dicens*, etc. Id., cap. 5, pag. 322, 371; confer. Apoc. xvii, 15: *Clamante Scriptura et dicente.* Id., cap. 13, conf. Apoc. ii, 5. *Joannes autem manifestus et de die judicii et consummationis sæculi declarat dicens.* Id., cap. 17, pag. 375; conf. Apoc. vi, 12-17: *Idem in eadem Apocalypsi hoc quoque Joannes dicit sibi revelatum*, etc. Id., l. c., et inter Cyp. opp., edit. Brem., pag. 21. Venet., pag. 782, conf. Apoc., xx, 11.

(9) Anonym., cap. 13, apud Galland., 374; et inter Cypr. opp., edit. Brem., pag. 19; et Venet., pag. 778, E.

(10) Euseb., *Hist. eccl.*, lib. vi, cap. 43.

(11) Vid. *Hist. Théolog. Crit.* part. xi, sect. ii, cap. D 2, art. 3, pag. 42 - 44.

ANONYMI

TRACTATUS

AD NOVATIANUM HERETICUM :

QUOD LAPSI SPES VENIÆ NON EST DENEGANDA.

I COGITANTI mihi et intolerabiliter animo æstuanti, quidnam agere deberem de miserandis fratribus qui

vulnerati non propria voluntate, sed diaboli sævientis irruptione, adhuc usque, hoc est, per longam tem-

porum seriem agentes, poenas darent; ecce ex ad-
verso obortus est alius hostis, et ipsius paternæ
pietatis adversarius hæreticus Novatianus: qui non
tantum, ut in Evangelio significatum est (*Luc. x*),
sicut sacerdos vel levites jacentem vulneratum præ-
teriret, sed ingeniosa ac nova crudelitate sauciatum
potius occideret; adimendo spem salutis, denegando
misericordiam patris, respuendo pœnitentiam fratris.
Mirum quot acerba, quot aspera, quot perversa sunt!
Sed facilius quis (*Matth. vii, 3; Luc. vi, 44*) in alieno
oculo festucam perspicit, quam in suo trabem. Nos
autem, fratres dilectissimi, non moveat aut turbet hæ-
retici istius perfdi abrupta dementia: qui cum in tam
ingenti dissensionis et schismatis crimine constitutus,
et ab Ecclesia separatus sit, sacrilega temeritate non
dubitet in nos sua crimina retorquere. Cum sit enim
a semetipso nunc factus immundus, sordibus sacri-
legis inquinatus; hoc nunc nos esse contendit. Et
cum scriptum sit (*Apoc. xii, 15*) canes foris re-
mansuros; et Apostolus hos eosdem canes docuerit
esse vitandos, sicut legimus, ait enim: *Videte canes,*
videte malos operarios (*Philipp. iii, 2*): Rabiem suam
non cessat latratibus excitare, luporum more tene-
brosam caliginem optare, qua facile possit ferina
sua crudelitate, oves a pastore direptas, spolunca
tenebrosa laniare. Aurum certe se suosque quos col-
ligit, esse pronuntiat. Nec nos dubitamus desertores
Ecclesiæ apostatas factos, in aurum nunc facile po-
tuisse converti; sed illud aurum in quo prima delicta
populi Israel denotata sunt. (*Exod. xxxii, 2 seqq.*).
Cæterum vasa aurea et argentea, quæ ab Ægyptiis
excusa sunt, (*Exod. xii, 35, 36*) in dominica po-
testate, id est, Christi Ecclesia, perseverant: in qua
domo si perseverasses, Novatiane, vas forsitan et pre-
tiosum fuisses: sed nunc te in paleas et in stipulam
conversum nec intelligis nec plangis.

II. Quid igitur vanis rebus extolleris? damna potius
quam lucra consequeris. Quid te ex quo pauperior
factus es, divitem credis? Audi in Apocalypsi Do-
minicam vocem justis te objurgationibus increpan-
tem: *Dicis, inquit, dives sum, et ditatus sum, et*
nullius rei egeo: et nescis quoniam tu es miser, et
miserabilis, et cæcus, et pauper, et nudus. (*Apoc. iii, 17*)
Has opes, has divitias paupertatis pro certo possidere
se credat, quisquis Christi Ecclesia derelicta ratione
cæca, apud temerarios illos schismatum duces et
dissensionis auctores converti non trepidat; quos
Joannes (*I Joan. ii, 18*) antichristos appellat, quos
Evangelista (*Matth. iii, 12*) paleis similat; quos
Dominus Christus (*Joan. x, 1*) fures et latrones de-

signat, sicut ipse in Evangelio declarat dicens:
Quia qui non introiit per ostium in ovile ovium, sed
descendit per alteram partem, ille fur et latro est.
Item in eodem quoque ait: *Omnes qui venerunt,*
fures sunt et latrones. (*Joan. 8*). Qui isti sunt,
nisi desertores fidei et transgressores; Ecclesiæ Dei
qui contra ordinationem Dei nituntur? quos merito
Spiritus sanctus per Prophetam increpat, dicens:
Fecistis consilium non per me, et conventionem non
per spiritum meum, adjicere peccata super peccata.
(*Isa. xxx, 1*). Quid ad ista respondeant perversissimi
isti Novatiani, vel nunc infelicissimi pauci; qui ad
tantam furoris dementia proruperunt, ut nec Deo
nec homini reverentiam habuerint? Illic impudenter
et sine ulla ordinationis lege episcopatus appetitur;
heic autem propriis sedibus et cathedræ sibi tradite
a Deo renuntiat. Illic Veritas: *Aspernantur me, ut*
sacrificent mihi, nec offerunt oblationes sanctas filio-
rum Israel, nec accedunt offerre sanctis sanctorum;
sed accipient ignominiam suam in errore quo errave-
runt (*Ezech. xliv, 10-13*). Satis sit paucis probasse
quidnam sint. Audite igitur, Novatiani, apud quos
Scripturæ cœlestes leguntur potius quam intelli-
guntur, parum si non interpolentur. Sunt enim
(*Matth. xiii, 14*) vestræ præclusæ aures et corda
cæcata, qui nullum de spiritalibus ac salutaribus mō-
nitis lumen admittitis. Sicut Esaias ait: *Excæcati*
sunt servi Dei (*Isa. xlii, 19*). Et merito excæcati,
quia voluntas schismaticorum non est in lege, quæ:
lex unam nobis et singularem designat Ecclesiam;
in illa scilicet quæ sub Noe ante diluivium Dei pro-
videntia fabricata est arca, in qua non tantum munda
animalia, sed et immunda, ut tibi cito respondeatur,
Novatiane, invenimus esse reclusa. Quæ arca sola
cum his quæ secum fuerant, liberata est: in qua et
cætera quæ in ea inventa non sunt, diluvio perie-
runt. Ex illa igitur arca remittuntur duæ aves,
corax et columba. Qui corax vere hominum immun-
dorum, et in tenebris perpetuis futurorum per sæ-
culi latam viam, et immunda vescentium apostata-
rum futurorum, et ad Ecclesiam se ultra non ver-
tentium, figuram portabat; quem legentes invenimus
emissum, et non amplius reversum. Huic ergo avi,
id est, immundo spiritui, quique fuerint similes in-
venti, ad Ecclesiam amplius reverti non poterunt;
qui et si voluerint, Dominus prohibebit, qui Moysi
præcepit, dicens: *Omne varium et immundum ejice*
foras extra castra (*Num. v, 2*). Columba autem emissa
incontinenti significatur reversa, eo quod requiem
non haberet pedibus suis quam Noe recepit in

VARIORUM NOTÆ.

I. — *Excusa sunt.* Legendum puto *excussa sunt.*
Respicit enim auctor ad illud *Exod. xii, 35, 36: Filii*
Israel — pelierunt ab Ægyptiis vasa argentea et au-
rea, — et spoliaverunt Ægyptios. GALLAND.

II. — *Nisi desertores.* Sicut et alibi, mendum heic
irreperat apud Erasmus, ut legeretur *non*, eo quod
vetus excusum legat *non*; cum potius juxta ms. cod.
significet nisi. PAMEL.

Ordinationem Dei. Hoc quoque recte Cravius et

ms. cod. pro *ordinem*: alludit enim ad ordinationem
Cornelii, de qua paulo post. PAMEL.

Fecistis... conventionem. Hunc locum sic restitui,
tum ex epist. LV. Cyr. tum ob vocem Græcam *συ-*
θήνας. Hactenus legebatur *cogitationem*. PAMEL.

Infelicissimi. Costerius et ms. cod. *infelicissime*.
Non male. Sed illud placet magis, ut per *ἀτυχεῖον*
alludat ad Felicissimum; cujus sæpe in Cyprianis
mentio, et præsertim epist. jam laudata LV. PAMEL.

arcam, et post septimum diem iterato emissam, A non facit ea, *similabo eum viro stulto qui ædificavit domum suam super arenam : venerunt tempestates, et impegerunt in domum illam, et cecidit, et facta est ruina ejus magna* (Matth. vii, 26, 27). Et ne temere comparasse videamur, columbam illam lapsorum imaginem portare; Propheta civitatem ut columbam, hoc est lapsorum personam, increpat, dicens: *Columba non exaudit vocem, id est præclara et redempta civitas non recipit doctrinam, et in Dominum fidens non fuit* (Sophon. iii, 4, 2).

III. Et ego quidem, fratres dilectissimi, non temere ista cogitas, nec humana sapientia conspirans, sed ut cœlestis Domini dignatione necessarie et pertinentemente mentibus nostris concipere permittitur; dico illam, id est, columbam, duplicem nobis per semetipsam significare figuram. Primam quidem et principalem, suam, hoc est spiritalem, olim, id est, ab initio divinæ administrationis insistit, et sacramentum Baptismatis quod in salutem generis humani provisum, et soli Ecclesiæ cœlesti ratione celebrare, per os suum præstendit. Ter enim emissa ex arca, volitans per aerem super aquam, significabat jam tunc Ecclesiæ nostræ sacramenta. Unde et Dominus B Christus Petro, sed et cæteris discipulis suis mandat, dicens: *Euntes evangelizate gentibus, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Hoc est, ut Trinitas illa quæ sub Noe per columbam figuratim operata est, hæc nunc in Ecclesia per hos spiritualiter operetur.

IV. Sumamus jam nunc et secundam personam columbæ ex arca emissæ; diluvii scilicet tempore, quando omnes abyssi proruperunt, quando cataractæ cœli patefactæ sunt super terram, propter facinora hominum quæ quotidie exercebant coram Domino, sicut Moyses dixit: *Et vidit Dominus Deus redundare nequitiis hominum super terram, et quod omnes in malum recordarentur a principio dierum suorum, et dixit: Perdam hominem quem feci, a facie C terræ, ab homine usque ad pecus, et a reptili usque ad volatilia cœli* (Gen. vi, 5-7). Emittitur ergo tempore cataclysmi columba ex arca, aquis violenter toto orbe terram infestantibus.

V. Illa arca figuram Ecclesiæ, sicut superius diximus, portabat, quæ verberabatur hinc atque inde aquis insurgentibus tantum. Cataclysmus ergo ille qui sub Noe factus est, figuram persecutionis quæ per totum orbem nunc nuper supereffusa, ostendit. Aquis autem, disruptis cataractis, undique convenientibus et exrescentibus significabantur gentes, quæ ad vastandam Ecclesiam excreverunt. Sicut Apocalypsis docet, dicens: *Aquæ quas vidisti, populi sunt, et gentes, et regna* (Apoc. xvii, 15). Columba autem quæ pedibus suis requiem habere non D poterat, lapsorum imaginem portabat; qui immemores divinarum prædictionum, vel simpliciter ignorantes, vel audacter dissimulantes ceciderunt: quorum Dominus ruinam in Evangelio futuram his verbis significaverat, dicens: *Qui audit verba mea et*

non facit ea, similabo eum viro stulto qui ædificavit domum suam super arenam : venerunt tempestates, et impegerunt in domum illam, et cecidit, et facta est ruina ejus magna (Matth. vii, 26, 27). Et ne temere comparasse videamur, columbam illam lapsorum imaginem portare; Propheta civitatem ut columbam, hoc est lapsorum personam, increpat, dicens: *Columba non exaudit vocem, id est præclara et redempta civitas non recipit doctrinam, et in Dominum fidens non fuit* (Sophon. iii, 4, 2).

VI. Quod autem requiem pedibus columba illa, sicut superius diximus, invenire non poterat, hoc significabat vestigia negantium, hoc est, sacrificatorum, lubrici veneno serpentis sauciata, in lapsum conversa: quæ ulterius non possent super aspidem et basiliscum conscendere, et draconem et leonem calcare (Psal. xc, 13). Quam potestatem tradidit Dominus discipulis suis, sicut in Evangelio ait: *Ecce do vobis potestatem calcandi super omnem potestatem inimici, et super serpentes et scorpiones, et non nocebunt vobis* (Luc. x, 19). Isti ergo tot et tantis malignis spiritibus infestantibus, et in lapsorum necem insurgentibus, provisa est vulneratis salutis via: ut quibuscumque viribus possent toto se corpore protrahere, castris suis recipere; quibus recepti possent medelis spiritalibus vulnera sua curare. Recepta igitur columba, paucis etiam diebus interjectis, iterato emittitur ex arca, quæ reversa, non tantum firma vestigia, sed et insignia suæ pacis atque victoriæ, per illa olivæ folia quæ suo ore portabat, ostendit. Duplex ergo illa emissio, duplicem nobis persecutionis tentationem ostendit: prima in qua qui lapsi sunt, victi ceciderunt; secunda in qua hi qui ceciderunt, victores extiterunt. Nulli enim nostrum dubium vel incertum est, fratres dilectissimi, illos qui prima acie, id est, deciana persecutione vulnerati fuerunt; hos postea, id est, secundo prælio ita fortiter perseverasse, ut contemnescentes edicta sæcularium principum, hoc invictum haberent, quod et non metuerunt exemplo boni pastoris animam suam tradere, et sanguinem fundere, nec ullam insanientis tyranni sævitiam recusare.

VII. Ecce, quam gloriosos, quam Domino charos, schismatici isti *ligna, fœnum, stipulam* appellare non dubitant (I Cor. iii, 12). Quorum pares, hoc est, in eodem crimine lapsus sui adhuc usque constitutos, nec ad pœnitentiam admittendos esse præsumunt; ex illa Domini pronuntiatione qua ait: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo eum coram Patre meo, qui in cœlis est* (Matth. x, 33). Proh dolor! quid

VARIORUM NOTÆ.

III. — *Primam quidem et principalem.* Locus obscurus et corruptus, etiam in ms. cod. præterquam quod heic satis significet auctor solam Ecclesiam Baptismi sacramentum habere: quod ad errorem Cypriani pertinet. PAMEL.

Trinitas. Quidam *ternitas*. Rectius meo iudicio *Trinitas*: sic enim ms. codex. PAMEL.

V. — *Prædictionum.* Sic lego pro *prædicationum*; eo quod sequitur: *Quorum Dominus ruinam in Evangelio futuram, etc.* PAMEL.

VI. — *Non nocebunt vobis.* Sic Manut. et Morell. pro *vos*, quod tamen habet etiam ms. codex. PAMEL.

Sæcularium principum. Galli nempe et Volusiani.

contra dominica præcepta contendunt, ut ea quæ A
Christus iudicii sui tempore sit acturus, hæc nunc
stirps Novatiani, patris sui exemplum diaboli secuta,
exercere conetur? dicente Scriptura: *Mihi vindic-
tam, et ego retribuam, dicit Dominus (Heb. x,
50).*

VIII. Respondemus eis ad istam pronuntiationem
Domini, quam male intelligant et male sibi inter-
pretentur. Quod enim ait: *Qui me negaverit coram ho-
minibus, et ego negabo eum coram Patre meo, qui in
cælis est*, utique futuri temporis significatio est; quo
tempore incipiet Dominus secreta hominum iudicare;
quo tempore tribunali Christi omnes nos oportet ad-
stare (II Cor. v, 10); quo tempore multi incipient
dicere: *Domine, Domine, nonne in tuo nomine pro-
phetavimus, et in nomine tuo dæmonia exclusimus, et in
tuo nomine virtutes multas fecimus (Matth. vii, 22, 23)?*
et tamen audient vocem Domini dicentis: *Discedite
a me omnes qui operati estis iniquitatem: non novi vos
(Joan. vi, 68).* Ibi adimplebitur quod ait: *Negabo ego
et illos.* Quos autem maxime negabit Dominus Chris-
tus, nisi vos omnes hæreticos, et schismaticos, et
nominis sui alienos? Qui enim aliquando Christiani,
nunc Novatiani, jam non Christiani, primam fidem
vestram perfidia posteriore per nominis appellatio-
nem mutastis; velim propositioni vestræ respondeatis.
Legite et docete, quem Dominus de his qui se dereli-
querant vel negaverant, cum adhuc ipse esset, negavit.
Atqui et cæteris qui secum remanserant de discipulis C
ait: *Numquid et vos vultis abire (Joan. vi, 68)?* Petrum
etiam quem negaturum ante prædixerat, cum negas-
set, ipse non negavit, sed sustinuit; et amare illam
suam negationem fletentem ipse postmodum lenit.

IX. Quanam est tua, Novatiane, dementia, ut illa
quæ ad exitium salutis pertineant, tantum legas: et
quæ ad misericordiam, prætereas? clamante Scrip-
tura et dicente: *Pœnitentiam agite qui erratis, con-
vertimini corde (Ezech. xviii, 30).* Et eodem quoque
Propheta similiter exhortante et dicente: *Converti-
mini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et plora-
tione, et planctu: et scindite corda vestra, et non vesti-
menta: convertimini ad Dominum Deum vestrum, quo-
niam misericors est, et miserator multæ miserationis D
(Joel. ii, 12, 15).*

X. Adeo quia multæ miserationis est Dominus, au-
divimus: audiamus quid per David contestatur Spi-
ritus sanctus: *Si dereliquerint filii ejus legem meam, et*

*in mandatis meis non ambulaverint; et si justificationes
meas profanaverint, et præcepta mea non custodierint:
visitabo in virga facinora eorum, et in flagellis delicta
eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab
eis (Psal. lxxxviii, 31-34).* Illis similia et per Eze-
chielem legimus dixisse Dominum: *Fili hominis, do-
mus Israel habitavit super terram suam, et coinquina-
verunt eam facinoribus suis. Sicut mulieris menstruæ
facta est immunditia eorum ante faciem meam. Effudi
iram meam super eos, et disseminavi eos inter gentes,
et secundum peccata eorum iudicavi eos: quia coinqui-
naverunt sanctum nomen meum. Et quia dictum est de
his: Hic est populus Domini; peperci eis propter no-
men sanctum meum, quod sprevit domus Israel inter
gentes (Ezech. xxxvi, 18-23).* Et coniungens ait: *Pro-
pterea dic populo Israel: Hæc dicit Dominus: Non vo-
bis parco, domus Israel, sed propter nomen sanctum
meum parco, quod coinquinastis inter gentes; et scie-
tis quia ego Dominus, cum sanctificatus fuero in vobis.
Item Dominus ad eundem: Fili hominis, dic populo
Israel: Quare locuti estis dicentes: Erroribus nostris
contabescimus, et quomodo salvi esse poterimus? Dic
eis: Vivo ego, dicit Dominus: quia non desidero mor-
tem peccatoris; sed desidero ut avertatur peccator a via
sua pessima, et vivat. Redite ergo a via vestra pessima.
Quid morti vos traditis domus Israel (Ezech. xxxiii,
40-41)? Sic per Esaiam prophetam: *Non in æternum
indignabor vobis, neque semper non defendam vos
(Isa. lvi, 16).* Et quoniam Hieremias propheta in
persona populi peccatoris deprecatur Dominum, di-
cens: *Emenda nos, Domine, sed in iudicio et non in
ira, ne paucos facias nos (Jer. x, 24);* adjecit et di-
xit Esaias: *Propter peccatum modice contristavi eum,
et percussi eum, et averti faciem meam ab eo; et con-
tristatus est, et abiit tristis in vltis suis (Isa. lvi, 17).*
Et quia operatur, adjecit et dixit: *Vias ejus vidi, et
curavi eum, et dedi ei exhortationem veram, pacem
super pacem; pœnitentibus, deprecantibus, et ope-
rantibus restitui posse, quod male perierint, quod-
que a Christo declinaverint.**

XI. Denique hoc in Evangelio comprobatur, ubi
(Luc. vii) illa mulier peccatrix describitur, quæ ve-
nit ad domum cujusdam Pharisæi, ubi erat Dominus
vocatus cum discipulis, portans vas unguenti; quæ
stetit ad pedes Domini, et lacrymis suis lavit pedes
ejus, et capillis extersit, et oscula infixit, ut excita-
retur ille Pharisæus et diceret: *Hic si esset Propheta,*

VARIORUM NOTÆ.

VIII. — *Intelligent interpretentur.* Ms. cod. *intelli-
gunt et interpretantur.* PAMEL.

Per nominis appellationem mutastis. Istud denuo
ex Gravio, pro eo quod alii *per nominis mutastis ve-
lum*: præsertim cum etiam legat *velim* ms. codex.

PAMEL.

IX. — *Pœnitentiam, agite, etc.* Hæc quoque Gravio et
ms. codicibus accepta debemus, alibi desiderata. Id.

X. — *Neque semper non defendam vos.* Mira translatio,
cum ad verbum græce sit, *οὐδὲ διὰ παντὸς ὀργισ-
θήσομαι ὑμῖν*, quod latine sonat, *neque semper irascar
vobis.* Costerius omittens secundam negationem, ac-

cipit defendam pro ulciscar: qua significatione alibi
quoque utitur Cyprianus. Certe negandi particula
postea fuit adjecta in cod. ms. lb. — Non solum Cy-
prianus, sed etiam Vulgatus interpres *defendere* pro
vindicare, ulcisci, frequenter adhibet. Vid. *Judith.* 1,
12; II, 1; *Rom.* xii, 19. Quin et apud probatissimos
latinos scriptores verbum ejusmodi eodem sensu
usurpatum comperimus. GALLAND.

Pœnitentibus, etc. Sunt hæc verba auctoris, non
Isaiæ, uti male censuit Morellus: est tamen ita adhuc
locus obscurus. PAMEL.

sciret quæ et qualis esset ista mulier quæ eum tangit, A quia peccatrix est (Luc. vii, 39-47). Unde incontinenti Dominus peccatorum remissor et pœnitentium receptor, ait: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille respondit dicens: Magister, dic. Et Dominus: Duo debitores erant cuidam sceneratori, unus qui habebat denarios quingentos, et alius quinquaginta: cum non haberent unde solverent, ambobus donavit. Et interrogavit: Quis illorum plus diligit? Et respondit Simon: Ulisque ille cui plus donavit. Et adjecit dicens: Vides istam mulierem? Intravi in domum tuam, osculum mihi non dedisti; hæc autem non cessavit osculando pedes meos: pedes meos non lavasti; hæc autem lacrymis suis lavit, et capillis extersit: oleo pedes meos non unxisti; hæc autem unxit. Propter quod dico tibi, Simon, quia remittuntur illi peccata ejus. Ecce Dominus utrisque debitoribus larga sua pietate debitum concedit. Ecce delicta donantem. Ecce mulierem peccatricem pœnitentem, fœntem, deprecantem, et remissam peccatorum accipientem.

XII. Erubescere jam nunc, si fieri potest, Novatiane: desine argumentis tuis impis incautos decipere: desine unius capituli præscriptione terrere. Legimus et adoramus, nec prætermittimus cœlestem Domini sententiam, qua ait negaturum se negantem; numquid et pœnitentem? Et quid ego tamdiu de miserationibus probare singula gestiam? Quando quidem Ninivitis Allophylis, et longe a lege Domini constitutis, propter civitatis suæ annuntiatam eversionem deprecantibus, misericordia Dei non denegatur (Jon. iii)? Ipsi illi Pharaoni sacrilega temeritate repugnanti, cum quondam cœlestibus plagis verberaretur, et conversus Moysi et fratri ejus dixisset: *Orate pro me ad Dominum, quia peccavi* (Exod. ix, 28), incontinenti ab eo suspendebatur ira Dei. Et tu jam, Novatiane, judicas, et nullam spem pacis ac misericordiæ habere lapsos prædicas; nec increpanti Apostolo aurem accommodas dicenti: *Tu qui es, qui judicas servum alienum? Dominus suo stat, aut cadit. Stabit autem: potens est Deus stabilire eum* (Rom. xiv, 4). Unde pertinenter et necessarie ex persona eorundem lapsorum increpat vos Spiritus sanctus, dum dicit: *Noli gratulari inimica mea mihi, quoniam si cecidi, et exurgam; et si in tenebris ambulavero, Dominus lumen est mihi. Iras Domini tolerabo, quoniam peccavi illi, usque dum justificet causam meam, et faciat judicium et justitiam, et producat me ad lucem. Videbo justitiam illius: et videbit me inimica mea, et cooperiet se confusione* (Mich. viii, 8, 10).

XIII. Oro, non legisti: *Nolite gloriari, et nolite loqui excelsa, et ne exeat magniloquentia ex ore vestro; quoniam erigit a terra pauperem, a sterquilino erigit inopem, et sedere eum facit cum potentibus populi* (I Reg. ii, 3, 8)? Non legisti: *Quia Dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (Jac. iv, 6; I Pet. v, 5)? Non legisti: *Qui se exaltat, humiliabitur* (Matth. xxiii, 12; Luc. xiv, 11; xviii, 14)? Non legisti: *Quia Deus perdit memoriam superborum, et non relinquit memoriam humilium* (Psal. ix, 7, 11)? Non legisti: *Quia quo judicio quis judicaverit, eum judicari necesse est* (Matth. vii, 2)? Non legisti: *Quia qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat; et non scit quo eat, quia tenebræ excæcaverunt oculos ejus* (I Joan. ii, 11)? Unde igitur et tam sceleratus, et tam perditus, tam discordiæ furore vesanus extiterit iste Novatianus, invenire non possum; qui semper in domo una, id est, Christi Ecclesia, proximorum delicta ut propria flevit; onera fratrum, sicut Apostolus hortatur (Gal. vi, 2), sustinuerit; lubricos in fide cœlesti allocutione corroboraverit. At nunc ex quo Cainam illam hæresim, quæ non nisi tantum occidere gestit, exercere cœpit; nec sibi novissime parcit. Cæterumsi legisset quia *justitia justus non liberabit eum in die qua erraverit, et iniquitas impius non nocebit ei ex qua die conversus fuerit* (Ezech. xxxiii, 12), jam olim in cinere pœniteret, ille qui semper pœnitentibus adversatur: qui in ruina facilis ædificatorum stantium operantur, quam in structione jacentium ruinarum; qui multos ex fratribus nostris miserimos falsis suis adversationibus perterritos, iterum fecit ethnicos, dicendo quod pœnitentia lapsorum sit vana, nec possit eis proficere ad salutem; clamante Scriptura et dicente: *Memento unde excideris, et age pœnitentiam; si quo minus, veniam tibi, nisi pœnitentiam egeris* (Apoc. ii, 5). Et quidem ad septem ecclesias scribens, singulis sua quoque facinora et delicta ingerens: Pœnitimini, dicebat. Quibus, nisi illis, scilicet, quo pretio magno sui sanguinis redemerat?

XIV. O te impium scelestumque, hæretice Novatiane, qui post tot et tanta in Ecclesia, a quibusdam retro voluntarie commissa crimina, quæ et tu ipse in domo Dei priusquam apostata esse cognoveras; et hæc posse aboleri de memoria, succedente bono, utique docueras, secundum fidem Scripturæ dicentis: *Quia si conversus fuerit facinorosus ab omnibus facinoribus suis quæ commisit, et justitiam fecerit, vita æterna vivet, et non morietur in facinore suo* (Ezech.

VARIORUM NOTÆ.

XII. — *Noli gratulari, inimica mea.* Non minus et istud, pro eo quod corrupte erat *amica*. Nam Græce apud LXX, est ἐχθρά μου. PAMEL.

XIII. — *Proximorum delicta ut propria flevit.* Respicit auctor epistolam Novatiani, Romani cleri nomine scriptam, quam superius cum aliis ejusdem Novatiani operibus edidimus. GALLAND.

Cainam illam hæresim. Recte Erasmus, pro *cainam*. Sic enim et Hieronymus appellat eam quæ adimit spem remittendi peccati. Locus Hieronymi

est Epist. ad Oceanum; et meminit ejusdem quasi tollentis martyrium, lib. contra Vigilantium: ut sit eadem quæ Gnosticorum, de quibus Tertullianus in Scorpiaco. Atque eadē etiam Caina legendum censeo apud eundem Tertull. initio libri de Baptismo, aut saltem Caiana, pro eo quod est Gaiana: quippe quæ remedium etiam Baptismo tolleret. De aliis hujus sectæ erroribus vide eundem de Præscript. adv. hæres. Irenæum, lib. I, cap. ult.; Epiphanium hæres. xxxviii; et Augustinum hæres. xviii. PAMEL.

xviii, 21). (Delicta enim quæ commisit, abolebuntur A de memoria succedentibus bonis factis.) Tu hodie retractas, an debeant lapsorum curari vulnera, qui nudati a diabolo ceciderunt, *violentia aquæ, quam suo ore serpens emisit post mulierem* (Apoc. xii, 15). Sed quid dicam? ait Apostolus: *Laudo vos? In hoc non laudo: quia non in melius, sed in pejus venistis* (I Cor. xi, 12-17). Ubi enim sunt *æmulationes et dissensiones in vobis, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis* (I Cor. iii, 5)? Nec nos quidem mirari oportet, cur iste Novatianus tam nefanda, tam gravia in personam lapsorum exercere nunc audeat: quandoquidem habemus exempla prævaricationis hujus præcedentia. Saul ille *bonus* (I Reg. ix, 2, xviii, B seqq.), præter cætera, postea livore evertitur, et contra David omnia adversa et inimica agere molitur. Judas ille inter Apostolos electus (*Matth. x, 4; xxvi, 15*), qui semper in domo Dei unanimes et fidelis (*Psal. lvi, 15*), ipse postmodum Deum tradidit.

Prædixerat quidem et Dominus multos esse venturos sub pellibus ovium, rapaces lupos (*Matth. vii, 15*). Qui sunt isti rapaces lupi, nisi sensu subdolo conspirantes ad infestandum gregem Christi? sicut legimus apud Zachariam positum: *Ecce ego suscito pastorem in terra, qui quod aversum est, non visitabit, et carnes electorum manducabit, et talos illorum torquet* (*Zach. xi, 16*). Similiter et per Ezechielem increpat hujusmodi pastores, scilicet prædones et laniones (dicam ut æstimaverat) dicens: *O pastores, C quare lac ebibitis, et coagulatum comeditis, et forte ad nihilum perduxistis, et infirmum non visitastis, claudicantem non curastis, et errantem non revocastis, et permisistis populum meum errare inter spinas et tribulos? Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego veniam adversus pastores, et exquiram oves meas de manibus illorum, et repellam eos ut non pascant oves meas, et non erunt eis amplius oves meæ in devorationem: et exquiram eas sicut pastor gregem suum in die qua fuerit caligo et nebula: sic exquiram oves meas, et exquiram eas in omni loco quocumque dispersæ sunt: et quod perierat, requiram: et quod erraverat, revocabo: et quod claudicaverat, curabo: et quod infirmum est, custodiam: et pascam oves meas cum judicio* (*Ezech. xxxiv, 3, 4, 10, 11, 16*).

XV. Quis ista loquitur? Utique ille qui relictis nonaginta novem ovibus, quæsivit illam quæ de suo erraverat grege, sicut David dicit: *Erravi velut ovis quæ periit* (*Psal. cxviii, 176*); quam inventam Christus redit, humero suo portans peccatricem delicatam; qui gaudens et exultans, vocatis amicis et domesticis, ait: *Congratulamini mihi, quoniam inventa est ovis mea quæ perierat. Dico, inquit, vobis, quia tale gau-*

diu erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente (*Luc. xv, 6-10*). Et subjungens ait: *Aut quæ mulier habens denarios decem, et cum perdidit ex denariis, unum nonne accendit lucernam, et tota die domum suam emundat, quærens donec inveniat? Et cum invenerit, convocat amicas et vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quoniam inveni denarium quem perdideram. Dico vobis, quia tale gaudium erit in conspectu Angelorum Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. E contrario autem non agentes facinorum suorum pœnitentiam; quæ eos maneant, ex ipsius Domini responso cognoscant. Legimus enim in Evangelio: quod quidam venerunt de Galilæis ad Dominum, annuntiantes ei de eis quorum sanguinem miscuit Pilatus cum sacrificiis ipsorum: quibus respondit Dominus dicens: Putatis quia illi Galilæi super cæteros Galilæos peccatores fuerant, quia passi sunt talia? Non. Dico enim vobis: nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter perietis. Aut illi decem et octo, super quos cecidit turris in Siloa, putatis quia debitores fuerunt morti super omnes homines qui habitabant in Hierusalem? Non. Dico vobis, inquit, quia nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter perietis. (*Luc. xiii, 1-5*).*

XVI. Excitemus itaque nos quantum possumus, fratres dilectissimi, et abrupto inertiae et securitatis somno, ad observanda Domini præcepta vigilemus. Quæramus tota mente quod perdidimus, ut invenire possimus; quia *Quærenti, ait Scriptura, dabitur, et pulsanti aperietur* (*Luc. xi, 10*). Mundemus domum nostram munditia spiritali, ut secreta quæque et abdita pectoris nostri, vero Evangelii lumine radiata, dicant: *Tibi soli deliqui, et nequissimum in conspectu tuo feci* (*Psal. l, 6*); *Quia mors peccatorum mala*; (*Psal. xxxiii, 22*) et *apud inferos pœnitentia nulla* (*Eccli. xi, 17*): habentes in contemplatione maxime diem judicii et retributionis: et quod ab omnibus nobis credendum, et firmiter est tenendum, quia *acceptio personarum non est apud Deum* (*Rom. ii, 11*); cum præceperit in Deuteronomio non accipiendam personam in judicio: *Non accipies, ait, personam, nec secundum minimum, nec secundum maximum judicabis* (*Deut. i, 17; xvi, 19*). His similia et per Ezechielem dixit: *Omnes, inquit, animæ meæ sunt; D sicut anima patris, et anima filii: anima quæ peccaverit, ipsa morietur* (*Ezech. xviii, 4*). Hic erit igitur a nobis venerandus, hic tenendus, hic per plenam et dignam nostram confessionem propitiandus, qui *habet potestatem animam et corpus mittendi in gehennam ignis* (*Matth. x, 28*), sicut scriptum est: *Ecce venit cum multis millibus nuntiorum suorum facere judicium de omnibus, et perdere omnes impios, et arguere omnem carnem de omnibus factis impiorum*

VARIORUM NOTÆ.

XIV. — *Violentia aquæ, etc.* Intelligit persecutionem quam diabolus immisit in Ecclesiam. PAMEL.

Apud Zachariam. Hoc ex conjectura Costerii, pro ad: consentit etiam ms. codex. PAMEL.

De manibus illorum. Adjecit istud recte Gravius: nam habent LXX, et Cyprianus epist. lvi, sic etiam

ms. codex. PAMEL.

XV. — *De omnibus factis... impie.* Ita ex margine Gravii in textum inseruimus, eo quod reperiantur apud Judam Apostolum, præsertim consentiente ms. codice. PAMEL.

quæ fecerunt in pie , et de omnibus verbis impiis quæ de A Deo locuti sunt peccatores (Judæ 14, 15).

XVII. His similia et Daniel : Vidi , inquit , thronum positum , et Vetustus dierum sedebat super eum , et vestitus ejus erat tamquam nix , et capilli capitis ejus tamquam lana alba , thronus illius flamma ignis , rotæ illius ignis ardens. Flumen ignis prodibat ante eum : millia millium serviebant ei , et millia millium assistebant ei. Ad judicium sedit , et libri aperti sunt (Dan. vii, 9, 10). Joannes autem manifestius et de die judicii et consummatione sæculi declarat dicens : Et cum aperuisset , inquit , sigillum sextum , ecce terræ motus factus est magnus : et factus est sol niger ut saccus cilicinus , et luna tota sanguinea facta est : et stellæ ceciderunt in terram , quomodo ficus a vento magno agitata mittit grossos suos : et cælum recessit ut liber cum involbitur : et omnis mons et insulæ de locis suis motæ sunt : et reges terræ , et maximi quique et tribuni et divites et fortes , et omnis servus et liber absconderunt se in speluncis et in cavernis montium , dicentes montibus et petris : Cadite super nos , et abscondite nos a conspectu Patris sedentis super thronum , et ab ira Agni : quoniam venit dies interitionis : et quis poterit stare (Apoc. vi, 12-17) ? Item in eadem Apocalypsi hoc quoque Joannes dicit sibi revelatum : Vidi , inquit , thronum magnum ; et candidum sedentem super eum , a cujus facie fugit cælum et terra ; et locus eorum inventus non est , et vidi mortuos magnos et puillos stantes ante conspectum throni Domini : et libri aperti sunt. Et alius liber apertus est qui est vitæ : et judicati sunt singuli secundum ea quæ scripta erant in libro secundum opera ipsorum (Apoc. xx, 11-13). Sed et C

Apostolus bonum consulens , sic hortatur nos , dicens : Nemo vos decipiat inanibus verbis : propterea enim venit ira Dei super filios contumaciæ. Nolite esse participes eorum (Ephes. v, 6, 7).

XVIII. Demus igitur totis viribus fidei nostræ Deo laudem , demus plenam confessionem : quandoquidem super penitentia nostra gaudeant virtutes cælorum , gaudeant Angeli omnes , gaudeat et Christus ; qui nos denuo peccatis oneratos , delictis obrutos , plena et clementi moderatione cessare a facinore hortatur , dicens : Convertite vos , et redite ab impietatibus vestris : et non erunt vobis iniquitates vestræ ad pœnam. Projicite a vobis omnes impietates vestras quas fecistis adversum me : et facite vobis cor novum et spiritum novum. Et ut quid vos morti traditis , domus Israel ? Non enim desidero mortem peccatoris. (Ezech. xviii, 30-32) Ego sum , ego sum , qui deleo facinora tua ; et non commemorabor te : tu autem in mente habe , et judicemus. Dic tu facinora tua prius , ut justificeris (Isa. xliiii, 25, 26). Dum patet , fratres , indulgentiæ aditus , Deum plenis satisfactionibus deprecemur. Humiliemus nos , ut exaltari possimus. Acquiescamus divini exhortationi , qua evadere liceat diem Domini et iram. Dicit enim sic : Respice , fili , nationes hominum , et scito. Quis speravit in Domino , et confusus est ; permansit in mandatis illius , et derelictus est ; aut invocavit eum , et despexit illum ? quoniam pius et misericors Dominus , et remittens in tempore tribulationis peccata , omnibus inquirentibus se in veritate (Eccli. ii, 11-13). Ait ergo : Dic tu facinora tua prius , ut justificeris. Præ manu sit vobis oratio illa exomologeseos plena.

VARIORUM NOTÆ.

XVII.— *Flumen ignis.* Gravius et Manutius *flamma* : sed pugnat vox Græca, *ποταμός*. PAMEL.

XVIII.— *Præ manu sit vobis oratio illa.* Ex ms. codice reposuimus *vobis pro nobis*. Hinc autem apparet , nisi foret illud , *Dic tu facinora* , etc. , mutilum esse et imperfectum hunc librum. Neque tamen oratio illa Cypriani pro martyribus , ea esse potest cujus meminit ; quod nulla penitentiae aut relaxationis peccatorum

(uti ante me quoque Erasmus annotavit) fiat mentio. Accedit , quod in cod. vet. ex quo hunc librum descripsit ille , medius interponatur sermo D. Augustini de Cypriano ; et in mss. codd. Affligin. Marchinensi , Dunensi et Anglico reperitur illa Oratio cum sequenti , absque tamen hoc libro ; ac vicissim hic liber in ms. cod. sine ulla oratione. PAMEL.

Pars Altera.

PRÆCIPUI RECENTIUM EXCURSUS

IN EAMDEM DE HÆRETICORUM BAPTISMATE DISPUTATIONEM.

L. THOMASSINI DISSERTATIO AD SYNODOS

SUB STEPHANO PAPA IN CAUSA BAPTISMI HÆRETICORUM
COLLECTAS CARTHAGINE, ROMÆ ET ALIBI ANNIS, CHRISTI 256, 257, etc.

SYNOPSIS.

Refellitur putidissima Novatorum calumnia , tam errasse Stephanum in omnium admittendo , quam Cy-

prianum et Firmilianum in omnium hæreticorum baptismo repudiando. Evincitur ex omnium Patrum consensu eamdem tunc fuisse Ecclesiæ Romanæ de